

Número 10, juny 2003

Informe del VI Congreso del Capítulo Español de ISKO (International Society of Knowledge Organization) (Salamanca, 5-7 de maig de 2003)

SÍLVIA ARGUDO, CONSTANÇA ESPELT

Departament de Biblioteconomia i Documentació

Universitat de Barcelona

argudo@fbd.ub.es, espelt@fbd.ub.es

La coincidència de la sisena edició del congrés ISKO-Espanya amb el desè aniversari d'aquest congrés d'àmbit estatal ens porta a fer, en primer lloc, una mirada retrospectiva amb un balanç positiu. Una dècada de continuïtat en un àmbit que ha sofert grans transformacions, com és ara el cas de la biblioteconomia i documentació, ja implica una consolidació, a la qual s'afegeix una trajectòria clarament ascendent, demostrada amb la celebració del 7è Congrés Internacional d'ISKO a Granada el juliol de 2002. Des de la primera trobada celebrada a Madrid el novembre de 1993 s'han mantingut unes constants —la participació elevada del món acadèmic, l'oportunitat de tenir la presència de personalitats significatives d'àmbit internacional i, quant al contingut, la presència de contribucions sobre els fonaments teòrics, un tema poc habitual en els congressos de caràcter més general—, i alhora s'ha ampliat l'abast i l'impacte del congrés seguint de prop les tendències de l'àmbit de l'organització del coneixement (OC). En aquest sentit, la noció d'OC va més enllà dels aspectes teòrics i pràctics de la construcció i l'aplicació dels llenguatges documentals per incorporar els models per a la representació automàtica, la interacció sistema-usuari, els aspectes socials i psicològics, o la gestió del coneixement en l'entorn empresarial. Aquesta visió actual de l'OC demana una aproximació interdisciplinària que només es podrà assegurar amb la cooperació entre investigadors procedents dels diferents àmbits; de moment, el congrés ISKO-Espanya ha aconseguit un pas important en aquesta fita, en reunir aportacions de la lingüística i la informàtica.

L'edició d'enguany ha portat el lema "Tendències de recerca en organització del coneixement", i ha estat organitzada pel Departamento de Biblioteconomía y Documentación de la Universidad de Salamanca, amb la direcció de José A. Frías i Ana Belén Ríos, i Crípulo Travieso a la secretaria. El comitè organitzador va optar per fondre en un mateix esdeveniment el IV Coloquio Internacional de Ciencias de la Documentación, i així poder disposa d'un nombre de ponències més elevat del que és habitual, encarregades a figures destacades de l'àmbit internacional. En el marc del congrés van tenir lloc, també, el I Encuentro

de Profesores Universitarios de Organización del Conocimiento i un acte d'homenatge a la Dra. Emilia Currás, on es va presentar el llibre *Una vida, profesión y pasión: homenaje a Emilia Currás*. Tot això, juntament amb un total de seixanta comunicacions presentades, agrupades en vuit sessions, va configurar un programa atapeït per als tres dies del congrés.

Les sis ponències, dedicades a desenvolupar diferents aspectes del lema del congrés, van quedar intercalades amb vuit sessions de comunicacions que van tenir lloc en dues sales de manera simultània. La disponibilitat de les actes, en paper i molt ben editades, va permetre als inscrits planificar de manera més acurada l'assistència a les sessions de comunicacions. En general els debats foren rics i interessants, tot i que es concentraren més en les ponències que en les comunicacions, per manca de temps al final de les sessions. Pel que fa al públic assistent —al voltant d'uns 130 inscrits entre ponents, comunicants i oients—, cal destacar, d'una banda, la participació internacional amb assistents i comunicants procedents de Llatinoamèrica, Europa de l'Est, Portugal, Anglaterra i fins i tot dels Estats Units, i, de l'altra, l'assistència gairebé nul·la d'estudiants.

Ponències

Jennifer Rowley, autora d'obres tan conegudes com ara *Organizing knowledge* i *The electronic library*, va obrir el congrés amb una visió de la recerca teòrica i pràctica en OC vinculada estretament amb l'àmbit de la recuperació de la informació. Es va centrar en la seva evolució en els darrers cinquanta anys a partir dels elements que s'han mantingut com a característics del procés de cerca d'informació: els recursos d'informació, els usuaris i les seves necessitats, els llenguatges d'indexació i de cerca, i els sistemes d'informació i les interfícies. Va identificar els nuclis de recerca al llarg de les cinc eres en què va dividir el període, des de l'avaluació del rendiment dels llenguatges d'indexació en els tests de Cranfield, la lògica booleana i els sistemes facetats predominants en els anys cinquanta, fins a la mineria de dades, els filtres per a recursos web, el tractament automàtic del contingut, l'etiquetatge XML i les ontologies. Com a conclusió principal destacà que, malgrat la influència de la tecnologia disponible, la recerca en la recuperació de la informació no pot limitar-se als sistemes ni als conceptes i les seves relacions, sinó que inclou tant el comportament dels usuaris davant dels sistemes com els documents i la seva representació.

la McIlwaine, responsable de la revisió de la CDU des de 1993 i *chair* de la Secció de Classificació i Indexació de l'IFLA, assenyala les tendències actuals de recerca a partir d'una revisió de la bibliografia apareguda en els darrers cinc anys. Al voltant del tema de fons de la presentació, la recerca per aconseguir un sistema de caràcter universal que es pugui considerar acceptable, l'autora abordà l'evolució dels sistemes tradicionals d'indexació i de classificació, l'ús que se'n fa actualment en l'organització de recursos electrònics, en sistemes de classificació automàtica i en la creació d'ontologies, i les problemàtiques de la interoperabilitat, el multilingüisme, el paper de les diferències culturals i la millora de les normes actuals, i anuncià per a l'any vinent l'esperada nova edició de la norma de tesauros. Finalment, destacà que, malgrat l'existència de projectes potents i coherents finançats per les grans empreses del sector (OCLC, Elsevier, Wilson Company), la dinàmica de les convocatòries de programes de recerca nacionals i europeus exigeix resultats a curt termini i dificulta el treball en col·laboració, cosa que genera un dels principals problemes de la recerca actual.

La ponència de M. J. López Huertas va reflectir la recerca a Espanya en els darrers deu anys a partir de l'anàlisi bibliomètrica d'un total de 399 registres procedents de les bases de dades Isoc, Isi i Lisa, per als articles de revista i les comunicacions a congressos, i de Teseo, Rebiun i Rueca, per a les tesis i les monografies, on s'han tingut en compte també els tesaurus, les llistes d'encapçalaments i les taules de classificació, les normes per elaborar-los i els manuals per a l'ensenyament dels llenguatges documentals. En contrast amb l'àmbit general de biblioteconomia i documentació, la recerca en organització del coneixement prové majoritàriament de l'entorn universitari, en el qual les universitats de Saragossa, Carlos III de Madrid, Múrcia i Granada aglutinen gairebé el 35 % dels articles publicats. La temàtica més tractada són els tesaurus, seguida de la classificació, i hi predomina l'enfocament teòric.

La conferència de B. Hjørland, després d'una introducció sobre l'evolució de l'OC vinculada al desenvolupament de la tecnologia i la seva aplicació en biblioteconomia i documentació, es va centrar en els diversos elements que conformen l'OC, i hi destacà que, tot i que en el nostre camp aquest concepte s'aplica principalment a documents bibliogràfics, en realitat es tracta d'una noció més àmplia, que abasta la resta de les disciplines científiques, i ignorar aquest significat més ampli ens porta al fracàs. El ponent va destacar de cadascun dels elements els aspectes que s'haurien de treballar i investigar, des del nostre camp, per tal de fer aportacions fonamentals a l'OC. Segons el teòric, alguns elements com ara la relació entre conceptes —unitat bàsica de l'OC—, el context que dóna significat als termes que utilitzem per representar el coneixement, la similitud de fons entre els mètodes emprats en classificació i indexació i els mètodes de la resta de ciències en general, fan que la nostra àrea no pugui ignorar els conceptes, els paradigmes, les teories i les descobertes de la resta de disciplines científiques. Hjørland va concloure apuntant que tot això implica que la discussió fonamental de base en organització del coneixement està connectada estretament a la discussió de diferents teories d'epistemologia, i que sembla urgent per a la nostra professió actualitzar les nostres qualificacions en aquesta àrea d'estudis epistemològics.

H. Olson, editora de la revista *Knowledge Organization* i especialista també en feminisme i postestructuralisme, va presentar un tema que contrasta per la seva especificitat amb les ponències anteriors, l'aplicació de la metodologia de la desconstrucció de J. Derrida a la recerca en OC. La ponència descriu la desconstrucció, una tècnica basada en les oposicions binàries entre conceptes oposats que ha estat molt aplicada en crítica literària, n'assenyala els valors i les limitacions, i defensa la utilitat de les aproximacions feminista i postcolonial de la desconstrucció per analitzar els aspectes polítics, econòmics i culturals en l'OC.

F. Sebastiani, investigador de la Divisió de Sistemes d'Informació del Consiglio Nazionale delle Ricerche a Pisa, va centrar la seva presentació en la classificació automàtica de textos, i més en concret, en els sistemes experts que agafen com a referència un conjunt de documents classificats manualment per experts o intermediaris. L'exposició consistí en una síntesi de les fases del procés, les mesures utilitzades en l'avaluació del rendiment del classificador, les tècniques aplicades en la indexació automàtica del text dels documents i en l'aprenentatge del classificador, les dimensions que influeixen en el rendiment del sistema, i les seves aplicacions: generació de metadades, classificació per gènere i tipus de document, filtratge de missatges de correu electrònic, notícies i altres serveis de difusió selectiva, classificació de pàgines web per als portals, atribució d'autoria, i desambigüació de paraules del text. Com a

conclusions, el ponent va destacar els avenços de la recerca en classificació automàtica des dels anys noranta, gràcies a l'aplicació dels sistemes experts i a la disponibilitat d'experiències que s'han pogut considerar com a marc de referència per als resultats que ofereixen els diferents mètodes i algorismes, i apuntà dues tendències en la recerca actual: les propietats d'escalabilitat en el rendiment dels sistemes i la cerca d'un model millor per representar textos.

Comunicacions

Entre les nombroses comunicacions presentades es manté la presència d'un conjunt de contribucions de caràcter molt teòric al voltant dels fonaments de l'OC i dels paradigmes dominants en la recerca. Dins d'aquest bloc situariem les reflexions sobre la delimitació de la documentació (Information science) presentades per M. Á. Marzal i P. Beltrán (Universidad Carlos III), un estudi comparatiu dels principis de modelització del coneixement emprats en informàtica, terminologia i documentació realitzat per professors d'una universitat brasilera, una proposta d'aplicació de les teories semiòtiques al tractament i a la recuperació de les imatges a càrrec de P. Rafferty, de la University of Central England de Birmingham, però també comunicacions amb un tema més específic, com ara la de R. Sansegundo (Universidad Carlos III) i la de Mario Pérez (UOC). La primera reclamà un replantejament de l'OC actual marcat pel paradigma cognitiu per adaptar-se a les necessitats de l'entorn de la informació electrònica, on la utilitat esdevé un concepte clau, en el qual incideix tant el significat de l'objecte com l'estructura i els aspectes tècnics i formals. M. Pérez presentà una anàlisi de la definició de coneixement de la "proposta epistemològica clàssica" per a la seva aplicació en la gestió del coneixement a les organitzacions. L'enfocament teòric centrat en els sistemes de classificació tingué una comunicació d'una alumna de la nostra Facultat, Giovanna Gabriele, sobre l'adequació dels models de classificació jeràrquics per representar el coneixement en les disciplines humanístiques, i dues aportacions estrangeres: la d'A. Orom, de la Royal School of LIS d'Aalborg, sobre com queden reflectits els paradigmes en l'estudi de l'art en els sistemes de classificació enciclopèdics, i la de J. D. Glazier i R. R. Glazier, de l'Emporia State University, sobre les bases històriques, culturals i humanes de la classificació.

Un altre bloc temàtic que destaca són les aportacions sobre diferents models lingüístics i la seva aplicació en el processament del llenguatge natural o en la classificació automàtica. Val la pena mencionar la contribució de Mónica Izquierdo (Universidad de Alcalá), que defensà l'anàlisi de gènere o tipologia documental com a eina lingüística idònia per aconseguir una correlació significativa entre forma del contingut i funció textual. El seu estudi ha partit de la caracterització funcional de vint articles d'investigació en psicologia experimental, i ha comportat el disseny i la implementació d'un sistema de gestió de continguts textuals (GeConText) per reconèixer automàticament l'estructura d'un determinat tipus documental, representar-la mitjançant una ontologia i un sistema propi de marcatge XML de categories formals.

J. Brito i J. M. Cruz, de la Universidad de La Laguna, exposaren el funcionament d'una eina (SISAD) de suport a l'anàlisi del discurs, que classifica i estructura les relacions entre les unitats lingüístiques del corpus de discursos estudiats i l'arbre semàntic, i dóna com a resultat un resum estadístic de les dades lingüístiques i discursives per explotar-lo en processos d'interpretació i de valoració del corpus.

Finalment mencionem dos estudis centrats en el lèxic: una proposta metodològica, fruit de la col·laboració entre diversos departaments de la Universidad de León, per elaborar un corpus semàntic inicial de cada descriptor d'un thesaurus que ha de servir com a eina d'autoaprenentatge d'un classificador automàtic de textos, centrada en el microthesaurus de biologia del thesaurus de medi ambient del MOPU, i un estudi realitzat des de la Universidad Complutense que utilitza el contingut del diccionari de la Real Academia Española i el metallenguatge XML per a la cerca d'un model de dades que permeti simplificar la construcció i el manteniment de bases de dades lèxiques, i millorar la transportabilitat i reutilització de la informació lèxica en la navegació o consulta intel·ligent de la informació per part dels usuaris o de sistemes de processament de llenguatge natural.

Tampoc no hi podien faltar els temes relacionats més directament amb els sistemes de recuperació i les interfícies en l'entorn web. C. Porcel, L. Olvera i E. Peis, de la Universidad de Granada, analitzaren cinc sistemes de recomanacions per a la presa de decisions en sistemes de recuperació i mostraren la utilitat de la teoria de conjunts difusos per millorar la precisió de la representació de les opinions i preferències, i indicaren les futures línies de treball en aquests sistemes. Jesús Tramullas presentà una anàlisi de vuit portals (SOSIG, GESIS-SocioGuide, BUBL Link, Biz/Ed, dMoz Open Directory Project, Infomine, Librarian Index to the Internet, Renardus) per tal d'identificar els esquemes i sistemes utilitzats en l'àmbit de les ciències socials, i estudiar-ne l'explotació en la navegació i visualització. Per il·lustrar els estudis centrats en les interfícies afegim l'experiència de la creació d'una interfície de recuperació d'informació sobre prevenció de riscos laborals, presentada per la Universitat Politècnica de València, i un estudi per crear i gestionar perfils d'usuari en el context del comerç electrònic procedent de la Universidad de Salamanca. Pel que fa a les contribucions estrangeres, trobem dos estudis d'usabilitat, un treball procedent de la University of South Florida a partir de l'anàlisi de cinquanta llocs web de biblioteques especialitzades, i l'altre, realitzat per J. S. Cree, de la British Library, sobre els llocs web dels departaments del Govern britànic. Així mateix, Ina Fourie, de la Universiteit van Pretoria, presentà un model teòric per a estudis del comportament de cerca al web, basant-se en els models de comportament més coneguts, com ara els de Wilson, Kuhlthau, Choo, Spink i Saracevic. El model pretén la integració dels diversos paradigmes vigents; l'adaptació a diferents tipus de cerques, situacions o motors de cerca; l'aplicació de mètodes quantitius, qualitius i empírics, i la inclusió de tots els components de la recuperació (interacció, dinamisme, judicis de pertinència).

El context dels catàlegs en línia no generà tantes comunicacions com els temes anteriors, però podem trobar un treball de revisió bibliogràfica sobre la visualització en els catàlegs en línia presentada per J. A. Frías i C. Travieso, un estudi d'ús de les llistes d'encapçalaments a les biblioteques públiques i universitàries espanyoles realitzat per C. Caro i C. Travieso, un estudi sobre l'aplicació dels llenguatges documentals a les biblioteques portugueses i un projecte molt interessant presentat per Agnes Hajdu, de la Szegedi Tudományegyetem (Universitat de Szeged). El projecte, iniciat l'abril de 2002 en les disciplines de matemàtiques i sociologia, consisteix en la creació d'un diccionari de correspondències entre el thesaurus de la Biblioteca Nacional d'Hongria, les llistes d'encapçalaments utilitzades en tres grans biblioteques universitàries i la CDU (medium ed.), per tal de possibilitar un únic sistema de cerca de matèries als usuaris.

Per tal de reflectir fidelment el contingut del congrés encara hauríem

d'afegir algunes aportacions concretes sobre la comunicació científica i la difusió de la recerca en OC o sobre els aspectes ètics, socials i psicològics, i un nombre excessiu de comunicacions, els temes de les quals tenen una connexió molt lateral o forçada amb l'OC. Una experiència de digitalització d'un arxiu de premsa sobre la transició espanyola a la democràcia, una sèrie de propostes per a la descripció bibliogràfica de documents no contemplats per la norma ISO, la gestió del coneixement a les empreses de serveis de Medellín, l'ús de BiblioRef per a la gestió de citacions, per esmentar-ne només alguns exemples, són comunicacions que podrien haver estat excloses, independentment del seu grau d'innovació o de qualitat, i així s'hauria guanyat en coherència en les sessions de comunicacions i un espai insubstituïble per al debat.

I Encuentro de Profesores Universitarios de Organización del Conocimiento

L'assistència a la reunió de professors va ser més aviat baixa, potser pel fet de ser l'últim acte d'una jornada força atapeïda. Les cinc presentacions que van tenir lloc, cadascuna centrada en un aspecte concret relacionat amb l'ensenyament d'assignatures pertanyents a l'àmbit d'organització del coneixement, van servir per donar una idea de l'estat global de la docència de la matèria.

Va iniciar el torn de presentacions el professor José M. Izquierdo, de la Universidad de Murcia, que es va centrar en el paper de la formació teòrica. Després de fer notar que, a diferència de la formació pràctica — que es dona per suposada—, sembla que calgui justificar la formació teòrica, el professor Izquierdo va oferir una visió dels conceptes que s'han de treballar en la formació des del vessant teòric. La conclusió de la presentació va girar al voltant del convenciment que no hi ha pràctica humana sense una base teòrica, ja que aquesta última representa el coneixement de l'entorn. L'entorn va canviant i, per tant, el coneixement teòric, per ser efectiu, ha d'adaptar-se juntament amb els processos metodològics a aquest canvi continu. Això implica creativitat enfront de repetició i, en paraules de l'autor, “el que diferencia l'home de la màquina”.

La presentació següent va córrer a càrrec de Blanca Rodríguez, de la Universidad de León, i va estar centrada en l'adequació necessària de la docència a la realitat del mercat laboral. Després de constatar la manca d'estudis en general sobre la relació entre l'ensenyament i el mercat laboral a Espanya, va assenyalar la necessitat de fixar competències a partir del coneixement de la realitat professional. L'autora comentà alguns resultats d'una enquesta sobre la situació laboral de 300 socis de SEDIC, publicats en un informe el 2001, a partir dels quals el CIDOC ha establert un total de trenta camps de competències professionals agrupats en quatre perfils. Segons aquesta enquesta, les tasques d'indexació i de resum no es poden considerar de les més habituals i el paper d'intermediació del bibliotecari en la cerca i recuperació d'informació continua sent vàlid i necessari. Tanmateix, tal com va fer notar la conferenciant, els resultats de l'estudi no es poden generalitzar a tots els professionals, considerant la limitació i les característiques específiques de la mostra de població triada per dur-lo a terme.

El professor de la Universitat de Barcelona, Jesús Gascón, va presentar a continuació una descripció de la situació de la docència d'assignatures relacionades amb l'organització del coneixement en universitats espanyoles. La descripció va passar, entre altres qüestions, per aspectes

com ara el repartiment de crèdits obligatoris i optatius, com també de teòrics i pràctics; el contingut dels programes de les assignatures; la relació entre les diverses assignatures de representació i de recuperació, o d'estudis de primer i segon cicle. Algunes de les conclusions a les quals es va arribar van ser la separació existent entre conceptes i assignatures de representació, per un costat, i de recuperació, per l'altre; l'aparent manca de coordinació entre estudis de primer cicle i de segon cicle, quant a assignatures i conceptes impartits, i una excessiva fragmentació de continguts en assignatures semestrals de pocs crèdits. En paraules de l'autor, tot això dóna com a resultat una manca de visió global de la matèria per part de l'alumnat.

La quarta intervenció va consistir en una exposició feta per Antonio García Jiménez, de la Universidad Rey Juan Carlos, al voltant de la docència de matèries relacionades amb l'organització del coneixement en els estudis de ciències de la comunicació. Aquesta docència s'ofereix en una única assignatura troncal de 6 crèdits, en la qual es passa per tots els conceptes relatius a les tasques i als processos documentals, a llenguatges documentals i a eines de recuperació d'informació. L'autor destacà la impossibilitat d'assumir tots els coneixements necessaris amb aquesta única assignatura. Una altra qüestió abordada va ser la diferència d'actituds respecte a la importància d'aquests continguts per part de les tres carreres diferents on s'imparteix l'assignatura: Comunicació Audiovisual, Publicitat i Periodisme. Només l'alumnat de Periodisme sembla entendre la necessitat d'aquests coneixements per a la seva formació i el desenvolupament professional i, tot i així, la majoria tendeixen a pensar que ja saben fer cerques al Google i no aprendran res que no sàpiguen sobre recuperació d'informació. Deixant de banda la recuperació d'informació al web i la tecnologia i el disseny de pàgines web, la resta de conceptes relacionats amb processos documentals no són vistos per aquestes comunitats d'estudiants com a necessaris.

L'última aportació de la reunió va ser la de Constança Espelt, professora de la Universitat de Barcelona, qui va exposar els elements fonamentals del procés d'adopció dels crèdits europeus, l'anomenada convergència europea en educació universitària, i la seva concreció en els informes tècnics de la CRUE (Conferencia de Rectores de Universidades Españolas) i en el document marc del Ministeri d'Educació, Cultura i Esports.

Finalment, en el torn d'intervencions es van posar sobre la taula algunes qüestions importants i preocupants per a gran part del professorat, com ara el baix nivell de l'alumnat nou. Relacionat amb això, el professor Izquierdo plantejava els problemes de comprensió lectora i de manca de coneixement del món a l'hora de fer resums. Un altre problema que preocupa i representa una dificultat afegida en tots els àmbits, és la indecisió i dispersió terminològica, problema que no sembla disminuir, sinó augmentar amb el temps i els avenços tecnològics. Davant d'una intervenció que destacà la necessitat d'una formació pràctica més pensada per a l'entorn laboral europeu, es va arribar a la conclusió que la formació pràctica està ben enfocada en aquest sentit o, almenys, això sembla deduir-se de les ofertes de contractes laborals que rep l'alumnat després de fer estades a diferents països europeus en el marc de programes com ara l'ERASMUS o el Sèneca. En realitat, l'opinió generalitzada dels assistents és que s'estan formant millors professionals i tècnics que teòrics i investigadors.

Facultat de Biblioteconomia i Documentació
Universitat de Barcelona
Barcelona, juny de 2003
<http://www.ub.edu/biblio> • [Comentaris](#)

[Recomanar](#) • [Citació](#) • [Estadístiques](#) • [I](#)
Els textos publicats a *BiD* estan subjectes a una llicència de [Creative](#)
[Política de](#)
[UB](#) • [Facu](#)